

ІНСТИТУЦІЙНІ УМОВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання економічна безпека компанії відіграє ключову роль в успішному функціонуванні бізнесу. Сьогодні більшість керівників і власників проводить активну діяльність у цьому напрямі, оскільки корупція, розкрадання, шахрайство, неправомірні дії співробітників погіршують фінансовий стан компаній.

Крім того, у процесі ведення бізнесу доводиться постійно оцінювати рівень ризиків, враховувати можливі суперечки у фінансових, комерційних, правових та інших питаннях між бізнес-партнерами, здійснювати моніторинг бізнесу [1].

У зв'язку з цим виникає необхідність пошуку нових механізмів проведення економічних розслідувань у сфері господарської діяльності підприємств і впровадження дієвих методів контролю, що дає змогу значно знизити ризики вчинення фінансових та економічних злочинів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми сталого розвитку, економічної стійкості, конкурентоспроможності та економічної безпеки розглядаються у багатьох наукових публікаціях провідних вчених, серед яких: Н. Dźwigoł [2-6]; Н. Dźwigoł, М. Dźwigoł-Barosz [7-8]; Y. Kharazishvili, A. Kwilinski, O. Grishnova, H. Dźwigoł [9]; В. Маргасова [10]; О. Власюк, А. Мокій, О. Ілляш [11]; Ю. Харазішвілі, В. Ляшенко [12]; Л. Ковчуга [13]; Н. Швець, Г. Шевцова [14]; С. Єлецких, Т. Свиначенко, К. Петрищева [15]; О. Файчук, Ю. Акулович [16]; В. Перебийніс, Ю. Перебийніс [17]; Н. Шпанковська, Л. Городянська [18].

У наукових колах дискусійними залишаються питання уточнення термінологічного апарату та обґрунтування концептуальних положень і прикладних засад формування й розвитку системи економічної безпеки та аудиторської діяльності підприємств з використанням різного інструментарію. Проблема впровадження форензіку як механізму антикризового управління господарською діяльністю присвячено праці таких дослідників, як G. Stevenson, D. Crumbley [19]; S. Mojsoska, N. Dujovski [20]; A. Enofe, P. Omagbon, F. Ehigiator [21]; W. Huber et al. [22]; M. Doan, D. McKie [23]; Т. Клишко, О. Мельник [24]; С. Чернявський, О. Користін, В. Некрасов [25]; Г. Соломіна [26]; О. Пацула [27]; А. Семенець [28].

Разом з тим, незважаючи на таку пильну увагу до окресленої проблеми з боку вчених, актуальним і необхідним залишається проведення наукових досліджень у напрямі формування відповідного інституційного середовища розвитку системи економічних розслідувань у сфері господарської діяльності підприємств в Україні. Все це значною мірою обумовило вибір теми даного дослідження та його цільову спрямованість.

Метою даного дослідження є обґрунтування та розроблення пропозицій щодо створення належних

інституційних умов розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах.

Для досягнення поставленої мети використано методи аналізу і синтезу, порівняння, узагальнення, статистичного аналізу, експертного опитування, структурно-логічного аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «форензік» походить від англійського «forensic» – «судовий» [22] і вперше було застосовано в 1946 р. у роботі М. Пелубета [20]. Сучасні дослідження причин і факторів виникнення внутрішньокорпоративного шахрайства в більшості своїй ґрунтуються на роботі Е. Сазерленда [29], який у 1939 р. увів поняття white «collar crime» – так званий злочин «білих комірців» – незаконні дії корпорацій і їх вищих посадових осіб з використанням службового становища. Сьогодні під терміном «форензік» зазвичай розуміється діяльність, спрямована на виявлення та врегулювання спірних ситуацій з фінансових, правових та інших питань, а також економічне розслідування дій співробітників і організацій, що суперечать законодавчим актам та іншим принципам [30].

Різними авторами даються свої визначення терміна «форензік». Так, Т. Клишко [24] отожднює поняття «форензік» з розслідуванням. Г. Соломіна [26] зазначає, що форензік – це ефективний інструмент, спрямований на дослідження всіх потоків інформації всередині підприємства, а також взаємодії із зовнішніми сторонами, такими як клієнти, постачальники, якими регулюють органи, інвестори та інші зацікавлені особи. У результаті цього оцінюється якість існуючих зв'язків, які можуть створювати підґрунтя для виникнення шахрайства, а також готуються пропозиції з регулювання процесу обміну інформацією [26, с. 147]. Г. Стівенсон і Д. Крамблей [19] під терміном «форензік» розуміють діяльність, спрямовану на виявлення, аналіз і врегулювання ситуацій, при наявності між сторонами розбіжностей з питань, що містять у собі значні економічні ризики.

Деякі зарубіжні автори у роботі [31] вважають, що форензік – це сукупність незалежних ініціативних послуг, що надаються власникам або раді директорів компаніями різних організаційно-правових форм – аудиторськими, консалтинговими та іншими спеціалізованими компаніями. С. Чернявський, О. Користін, В. Некрасов [25] наголошують, що форензік є послугою з виявлення та зменшення ризиків виникнення шахрайства, незаконних дій та неетичної поведінки у сфері господарської діяльності.

О. Пацула [27] зазначає, що основною метою даного виду діяльності є виявлення загроз шахрайства, збір доказів за фактом виявленого порушення і (або) встановлення винних осіб.

Багатьма авторами, у тому числі й зарубіжними, форензік розуміється як комплекс наук різних сфер

(бухгалтерського обліку, судових експертиз, психології та ін.) [21]. Дійсно, застосовуючи методологічний інструментарій обліку, контролю, аналітичних розрахунків, анкетувань та співбесід з персоналом і контрагентами, форензик аудитор здійснює моніторинг фінансово-господарської діяльності організації з метою виявлення неправомірних дій працівників або третіх осіб, пов'язаних з посяганням на фінансові ресурси організації [23].

Тому А. Семенець [28] пропонує ввести в облікову теорію поняття «форензик аудитор», під яким слід розуміти процес вивчення звітності та господарських операцій компанії з метою розробки заходів з реагування, управління та запобігання шахрайству на підставі експертного судження про наявність фактів: порушення співробітниками і керівництвом компанії чинного законодавства; фальсифікації бухгалтерської та податкової звітності; випадків розкрадання або неналежного використання активів; корупції та зловживання повноваженнями; ризику шахрайства.

Отже, аналіз й узагальнення визначень, які наведено в науковій літературі, дали змогу дійти висновку про те, що з огляду на всі розглянуті підходи під поняттям «форензик» слід вважати:

незалежну діяльність з виявлення, аналізу, врегулювання фінансових, комерційних, правових або інших питань та розроблення процедур, спрямованих на протидію всім видам внутрішньокорпоративного шахрайства;

послугу щодо аналізу фінансових, правових, комерційних питань з ведення бізнесу, спрямовану на виявлення та зменшення ризиків виникнення шахрайства, незаконних дій та неетичної поведінки у сфері господарської діяльності, врегулювання конфліктів;

вид контролю з властивими йому особливими методами, що узагальнює й поєднує в собі бухгалтерський облік, аудит, аналіз, криміналістику, судові послуги, профайлінг, метою якого є процес виявлення фактів шахрайства, фінансових зловживань, а також інших злочинних дій з боку управлінського персоналу, працівників, третіх осіб, а також виявлення ризиків зловживань та розроблення системи заходів щодо їх усунення.

Згідно з дослідженням компанії PwC, приблизно кожна третя організація у світі (36%) за 2015-2016 рр. зіткнулася з різними видами шахрайства. За даними звіту Міжнародної організації професіоналів з розслідування шахрайства (ACFE) «Report to the Nations 2018», втрати від корпоративного шахрайства за зафіксованими випадками зі 125 країн склали більше, ніж 7 млрд дол. США. Серед основних напрямів шахрайства (141) виділено незаконне привласнення активів (89%), корупцію (38%), перекручування показників фінансової звітності.

В Україні за результатами дослідження 2018 р. жертвами економічних злочинів за останні два роки стали 59% вітчизняних компаній порівняно із середнім рівнем у 43% у 2016 р. Хабарництво та корупція залишаються одними із основних видів економічних злочинів, негативний вплив яких зазнають українські організації – 73% респондентів відповіли, що їхні організації стали жертвами випадків хабарництва та корупції протягом останніх двох років.

До п'ятірки найбільш поширених видів економічних злочинів та шахрайства також входять: незаконне привласнення майна, шахрайство у сфері заку-

півель, шахрайство у сфері управління персоналом і кіберзлочини. 12% респондентів зазначили, що збитки їхніх організацій досягли від 1 млн дол. США до 50 млн дол. США, а значна кількість стверджує, що від економічних злочинів та шахрайства найбільше постраждали їхня репутація/бренд, відносини з бізнес-партнерами та взаємодія з регуляторами. Сума збитків підприємств України внаслідок лише зареєстрованих випадків шахрайства кожного року тільки зростає. У 2016 р. це було близько 6 млрд дол., а у 2017 р. – уже 7,3 млрд дол.

Результати опитування українських підприємств, яке проведено компанією PwC у рамках Всесвітнього дослідження економічних злочинів і шахрайства, свідчать, що рівень хабарництва та корупції в українських організаціях виріс із 56% у 2016 р. до 73% у 2018 р. У світі, лише 25% респондентів відповіли, що їхні організації стикалися з випадками хабарництва та корупції, що майже втричі менше порівняно з українськими організаціями. Також, кожний третій український респондент (33%) зазначив, що його організація отримувала пропозицію дати хабаря протягом останніх двох років. Викликає занепокоєння той факт, що 23% українських респондентів очікують, що хабарництво та корупція, з поміж інших видів економічних злочинів та / або шахрайства, буде найбільш суттєвим для їхніх організацій з точки зору фінансових збитків або інших наслідків у наступні два роки.

Показник випадків незаконного привласнення майна, беззмінний лідер у цій категорії, навпаки зменшився з 62% у 2016 р. до 46% у 2018 р. Падіння показника цього виду економічного злочину може бути наслідком посилення контролів в українських організаціях та збільшення інвестицій у засоби для запобігання йому, які починають демонструвати свою ефективність. З іншого боку, ми вважаємо, що включення двох нових категорій (шахрайство з боку споживачів (17%) та неетична професійна поведінка (17%)) частково призвели до зменшення відповідей респондентів щодо випадків незаконного привласнення майна в їхніх організаціях.

Результати опитування за 2018 р. показали, що 33% організацій в Україні стикалася з шахрайством у сфері закупівель, що на 11% більше, ніж в організаціях у світі. Так часто випадки шахрайства у сфері закупівель трапляються в організаціях, які неефективно перевіряють постачальників на добросовісність та відсутність у них конфлікту інтересів, та які не мають механізмів контролю за вибором постачальників, укладанням з ними договорів та процесом оплати за їхні товари та послуги.

Шахрайство у сфері управління персоналом розділило третє та четверте місце серед видів шахрайства в українських організаціях порівняно з восьмим місцем в організаціях у світі. Крім того, результати дослідження демонструють стрімке зростання частки респондентів, які повідомили про цей вид економічного злочину: 33% у 2018 р. порівняно з 4% у 2016 р. Зростання обізнаності про шахрайство у сфері управління персоналом та його сприйняття як справжнього шахрайства, а не як «оптимізацію витрат» – це, безумовно, позитивна тенденція, оскільки цей вид шахрайства може значно погіршити професійну етику та поведінку працівників, а також їх лояльність до організації.

Кількість кіберзлочинів, яких зазнають організації неухильно зростає з року в рік і цей вид економіч-

ного злочину несе високий ризик як для організацій комерційного, так і державного сектору. Результати опитування за 2018 р. свідчать про зростання числа кіберзлочинів проти організацій в Україні на 7%, порівняно з 2016 р. Розвиток технологій призвів до виникнення ряду нових загроз для організацій, серед яких: шкідливе програмне забезпечення, фішинг, сканування мережі та атаки методом підбору пароллю. А оскільки 16% українських респондентів переконані у вірогідності того, що їхня організація постраждає від кіберзлочинів у наступні два роки, організаціям в Україні слід приділити максимальну увагу цьому виду економічних злочинів.

Види економічних злочинів, з якими стикалися українські компанії: хабарництво та корупція; незаконне привласнення майна; шахрайство у сфері закупівель; шахрайство у сфері управління персоналом; кіберзлочини; порушення прав інтелектуальної власності; шахрайство у сфері оподаткування; відмивання коштів; недобросовісна конкуренція / порушення антимонопольного законодавства; неетична професійна поведінка; шахрайство з боку споживачів; фальсифікація фінансової звітності; інсайдерська торгівля.

31% опитаних респондентів в Україні вживають заходів із підвищення ефективності бізнес-процесів, зокрема, механізмів внутрішнього контролю. Аналогічні заходи внутрішнього контролю організації застосовують для протидії стимулу до вчинення шахрайських дій та виправданню таких дій: як зазначили 31% та 30% українських респондентів, відповідно. Проте, організаціям слід приділяти більшу увагу та зосередити зусилля, спрямовані на боротьбу з шахрайством, для мінімізації саме можливостей для скоєння шахрайських дій.

На вітчизняних підприємствах поширене переконання, що механізми внутрішнього контролю, які використовують технології, здатні самостійно виявити усі факти шахрайства, та що керівництво завжди діє етично. Насправді ж досвід свідчить про те, що майже усі значні випадки шахрайства з боку співробітників організації стали наслідком того, що керівництво організації має можливість обійти ці механізми внутрішнього контролю чи звести нанівець їхню ефективність. Обстеження компанії PwC демонструють, що з-поміж випадків шахрайства, скоєного співробітниками організації, частка шахрайства вчиненого її вищим керівництвом різко зросла з 27% у 2016 р. до 55% у 2018 р.

Результати даного опитування підтверджує і статистичний аналіз. Так, за даними Державної служби статистики України, як правило, до адміністративної відповідальності притягуються особи, які порушили законодавство про працю, закупівлі, з фінансових питань, а також порядок ведення податкового обліку, провадження господарської діяльності та права інтелектуальної власності.

Як показує аналіз, найбільшу кількість осіб притягнуто за порушення вимог трудового законодавства та порядку ведення податкового обліку. При цьому на незначну кількість осіб накладено адміністративні стягнення за порушення законодавства про закупівлі та охорону інтелектуальної власності та авторських прав.

Кількість осіб, притягнутих за порушення вимог законодавства про працю, зменшилася за 2010-2018 рр. на 76,3%; порядку ведення податкового обліку – на 86,7%; про закупівлі – на 87,4%; з фінансових питань – на 90,4%; порядку провадження господарської діяльності – на 96%; прав на об'єкти інтелектуальної власності – на 98,1% (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості осіб, притягнутих до адміністративної відповідальності за видами правопорушень

Роки	Види правопорушень					
	вимог законодавства про працю та охорону праці	порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків	законодавства з фінансових питань	порядку провадження господарської діяльності	законодавства про закупівлі	прав на об'єкт інтелектуальної власності
2010	47507	41771	29158	19802	451	537
2011	49003	32481	29822	14316	424	645
2012	45181	28310	22119	10795	186	535
2013	43935	21576	23245	12419	212	475
2014	19726	13278	13512	5477	105	122
2015	1441	8422	9930	4293	91	89
2016	11579	5141	5251	872	68	30
2017	12263	4961	2817	766	35	11
2018	11249	5547	2790	796	57	10

Складено за даними: [32, с. 52-87; 33, с. 52-88; 34, с. 54-74; 35, с. 52-72; 36, с. 52-72; 37, с. 52-70; 38, с. 52-72; 39, с. 52-70; 40].

На підставі ранжування розміру штрафів за видами адміністративних правопорушень встановлено, що в 2018 р. перше місце посідали штрафи за порушення порядку провадження господарської діяльності; друге – за порушення вимог трудового законодавства; третє – за порушення законодавства про закупівлі; четверте – за порушення порядку ведення податкового обліку; п'яте – за порушення законодавства з фінансових питань; шосте – за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності (табл. 2).

Частка штрафів за порушення порядку провадження господарської діяльності скоротилася за 2010-2018 рр. на 0,03 відсоткових пункти (з 0,41 до 0,38% загального обсягу штрафів за всіма видами адміністративних правопорушень); вимог трудового законодавства – на 0,57 в.п. (з 0,75 до 0,18%); законодавства про закупівлі – на 0,07 в.п. (з 0,09 до 0,02%); порядку ведення податкового обліку – на 0,22 в.п. (з 0,24 до 0,02%); законодавства з фінансових питань – на 0,27 в.п. (з 0,28 до 0,01%) (табл. 3).

Динаміка розміру штрафів за видами правопорушень, тис. грн

Роки	Види правопорушень					
	порядку провадження господарської діяльності	вимог законодавства про працю та охорону праці	законодавства про закупівлі	порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків	законодавства з фінансових питань	прав на об'єкт інтелектуальної власності
2010	7327,3	13406,9	1547,9	4340,1	5050,5	137,5
2011	5363,3	13551,0	2293,7	3266,7	5814,4	160,0
2012	4400,1	14195,5	1757,8	2947,5	4208,4	164,2
2013	5388,2	17399,0	2405,4	2284,4	4323,0	120,9
2014	2549,6	8201,2	1234,1	1406,1	2311,9	32,0
2015	11833,5	620,3	1083,4	890,9	1746,5	23,4
2016	13013,4	5711,7	807,2	517,5	883,6	8,3
2017	12418,7	5803,2	426,5	515,8	502,2	9,9
2018	13191,3	5829,9	678,4	561,3	499,2	1,7

Складено за даними: [32, с. 90-116; 33, с. 96-107; 34, с. 98-109; 35, с. 94-104; 36, с. 94-104; 37, с. 94-103; 38, с. 96-106; 39, с. 98-107; 40].

Таблиця 3

Структура штрафів за видами правопорушень, %

Роки	Види правопорушень					
	порядку провадження господарської діяльності	вимог законодавства про працю та охорону праці	законодавства про закупівлі	порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків	законодавства з фінансових питань	прав на об'єкт інтелектуальної власності
2010	0,41	0,75	0,09	0,24	0,28	0,01
2011	0,43	1,09	0,18	0,26	0,47	0,01
2012	0,40	1,29	0,16	0,27	0,38	0,01
2013	0,47	1,50	0,21	0,20	0,37	0,01
2014	0,27	0,88	0,13	0,15	0,25	0,00
2015	0,57	0,03	0,05	0,04	0,08	0,00
2016	0,70	0,31	0,04	0,03	0,05	0,00
2017	0,38	0,18	0,01	0,02	0,02	0,00
2018	0,38	0,17	0,02	0,02	0,01	0,00

Складено за даними: [32, с. 90-116; 33, с. 96-107; 34, с. 98-109; 35, с. 94-104; 36, с. 94-104; 37, с. 94-103; 38, с. 96-106; 39, с. 98-107; 40].

Середній розмір накладених штрафів за порушення порядку провадження господарської діяльності, законодавства про закупівлі та охорону праці перевищує середньоукраїнський розмір штрафу за всіма видами адміністративних правопорушень. Так, середній розмір накладеного штрафу за порушення порядку провадження господарської діяльності в 2018 р. був вище порівняно із загальним рівнем по Україні в 13 разів (у 2010 р. – в 1,5 раза); законодавства про закупівлі – в 9,3 раза (у 2010 р. – у 14,3 раза). Однак середній розмір накладених штрафів за порушення вимог трудового законодавства в 2018 р. нижче середньоукраїнського рівня в 2,5 раза; законодавства з фінансових питань – у 7,2 раза; прав на об'єкти інтелектуальної власності – в 7,6 раза; порядку ведення податкового обліку та надання аудиторських висновків – у 12,7 раза (табл. 4).

З метою подолання системної проблеми адміністративних правопорушень і економічних злочинів суб'єктам господарювання необхідно розробляти механізми контролю, які врахують можливість того, що керівництво зможе їх обійти, або вступити у змову в тому чи іншому напрямі.

Одним з таких механізмів може стати форензик, який означає діяльність щодо виявлення, аналізу та врегулювання ситуацій, коли між діловими партнерами виникають розбіжності з фінансових, комерцій-

них, правових або інших питань, що містять в собі значні економічні ризики.

Таблиця 4

Середній розмір накладеного штрафу за видами правопорушень, грн

Види правопорушень	Роки	
	2010	2018
Усього	240	1284
Порушення порядку провадження господарської діяльності	370	16677
Порушення законодавства про закупівлі	3432	11901
Порушення вимог законодавства про працю та охорону праці	282	519
Порушення законодавства з фінансових питань	173	179
Порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності	256	170
Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків	104	101

Складено за даними: [32, с. 92-103; 40].

Серед основних відмінностей форензику від звичайного аудиту та інших видів контролю – відсутність чіткого алгоритму перевірки, спрямованість на захист бізнесу зсередини, недотримання презумпції достовір-

ності інформації, використання будь-яких інструментів та інформації, побудова сценаріїв потенційного шахрайства, ініціатива проведення, процес і форма звітування за наслідками проведення форензіку [27, с. 142].

Таким чином, порівнюючи зовнішній аудит, контроль та форензік аудит як елемент систем внутрішнього аудиту, слід відзначити, що форензік

є перспективним і використовується для визначення аномалій шляхом встановлення відповідності подій фінансовій стратегії та моделювання відхилень прогнозованих результатів від базової фінансової стратегії. Форензік – це безперервний процес, який використовує специфічну технологію для виявлення підозрілих дій, що відбуваються в компанії або в її найближчому бізнес-середовищі.

Натомість, зовнішні аудитори зосереджують увагу на теперішньому та минулому, перевіряючи фінансову звітність у минулому фінансовому періоді, з метою визначення, яким чином були вчинені злочини.

Слід зазначити, що економічні розслідування на підприємствах можуть проводитися різними методами. Наприклад, це може бути оцінка документації, що знаходиться у відкритому і закритому доступі, або аналіз контрагентів компанії. Можливим є проведення експертизи ведення судових спорів контрагентом. Перевірка історії компанії на предмет наявності конфліктів, пов'язаних з легалізацією незаконних доходів, дочірніх і залежних товариств, які перебувають за кордоном, у тому числі в офшорних зонах. Можливий і аналіз контрактних зобов'язань або виявлення значної кредиторської заборгованості.

Для розвитку методики форензік, необхідні інтенсивна взаємодія і співпраця незалежних аудиторів з керівництвом внутрішнього контролю, менеджментом суб'єкта господарювання загалом, а також з іншими співробітниками [26, с. 145]. Але доцільно доповнити, що оскільки форензік включає коригувальні та профілактичні заходи, спрямовані на виявлення, своєчасне попередження, розслідування й управління фактами шахрайства, його варто розглядати як супутню аудиту послугу. Дослідження мети форензік, його суб'єкта, об'єктів, нормативної бази, періодичності проведення та інших суттєвих характеристик дозволило дійти висновку про доцільність виконання на вітчизняних підприємствах у різних сферах економічної діяльності. При цьому форензік зосереджується на виявленні, інтерпретації та передачі даних про основні стратегічні економічні та звітні події. Тому можна стверджувати, що він заснований не лише на ретроспективній інформації про події, що відбуваються в господарсько-фінансовій діяльності підприємства, і не використовується виключно для надання аудиторської думки. Форензік перевірки легко пристосовується до середовища бухгалтерського обліку, але враховують і потенційні події або навіть психологічні схильності до шахрайства. Залежно від фактів, які викликають сумніви, застосовуються різні методи й інструменти форензік аудиту, найтипівішими з яких є: інтерв'ю зі співробітниками та контрагентами; аналіз даних усередині компанії (передусім бухгалтерських і фінансових); залучення юридичних консультантів, в яких є досвід супроводу форензік розслідувань; форензік ІТ-технології.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного можна дійти такого висновку. У зв'язку зі збільшенням ви-

падків шахрайства, а також складністю економічних злочинів форензік є ефективним методом економічних розслідувань і видом контролю, метою якого є виявлення фактів шахрайства, фінансових зловживань, а також інших злочинних дій розслідувань. Форензік, крім фінансових розслідувань, включає пошук активів, виявлення ознак навмисного банкрутства, моніторинг підозрілих операцій, захист інтелектуальної власності, запровадження системи корпоративного комплаєнсу.

Для забезпечення розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах доцільно створити належні інституційні умови, а саме:

1) на законодавчому рівні визначити сутність поняття «форензік» як методу економічних розслідувань у сфері господарської діяльності, його принципи, особливості, правові, організаційні й фінансові засади регулювання розвитку на підприємствах;

2) сформувати відповідне інституційне середовище, тобто інституції, які б здійснювали контроль і регулювання процесу економічних розслідувань. Наприклад, на даний час йде законодавча робота зі створення «Бюро фінансових розслідувань» як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику щодо запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних злочинів у сфері господарської діяльності, які прямо або опосередковано завдають шкоди публічному інтересу в сфері фінансів.

Тобто, планується створити єдиний орган, у якому проводитимуть розслідування всіх економічних злочинів проти держави. Передбачається, що до нового органу перейдуть повноваження податкової міліції, яка буде ліквідована, а також повноваження щодо розслідування економічних злочинів, що зараз належать підрозділам СБУ та МВС.

Діяльність БФР буде спрямовуватись і координуватись Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів. Передбачається, що новий орган буде складатися з центрального апарату та 7 територіальних управлінь.

У разі прийняття законопроекту Бюро фінансових розслідувань зможе реєструвати кримінальні провадження; здійснювати досудове розслідування; розшукувати осіб, які переховуються від слідчих та суду; отримувати інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб. Це сприятиме усуненню дублювання функцій Національної поліції, Служби безпеки України та Податкової міліції під час розслідування економічних злочинів. Із завдань СБУ виключається захист економічних інтересів держави та підрозділ з питань боротьби з корупцією та організованою злочинністю;

3) запропонувати інтегровану структуру взаємодії фінансових інституцій і центральних органів виконавчої влади для організації форензіку на підприємствах різних видів економічної діяльності та організаційно-правових форм власності;

4) розробити організаційно-економічний механізм управління розвитком системи економічних розслідувань на підприємствах;

5) розробити механізм інформаційного забезпечення розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах з використанням цифрових технологій.

Отже, у сучасних реаліях ведення бізнесу в Україні вчасне проведення комплексних форензік-розслідувань дасть змогу українським компаніям гаранту-

вати мінімізацію значних фінансових втрат і захистити власну ділову репутацію.

Перспективи подальших наукових досліджень полягають у визначенні сутності й змісту поняття «форензик» як методу економічних розслідувань; узагальненні європейського досвіду впровадження форензику та розробленні пропозицій щодо можливості його застосування в сфері господарської діяльності вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. Форензик – ефективний інструмент юридичного супроводу бізнесу. Закон і бізнес. URL: https://zib.com.ua/ua/136987-forenzik_efektivniy_instrument_yuridichnogo_suprovodu_bizne.html (дата звернення: 07.09.2020).
2. Dzwigol H. The Concept of the System Approach of the Enterprise Restructuring Process. *Virtual Economics*. 2019. Vol. 2(4). P. 46-70. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04(3)).
3. Dzwigol H. Research Methods and Techniques in New Management Trends: Research Results. *Virtual Economics*. 2019. Vol. 2(1). P. 31-48. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2)).
4. Dzwigol H. Innovation in Marketing Research: Quantitative and Qualitative Analysis. *Marketing and Management of Innovations*. 2020. No. 1. P. 128-135. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-10>.
5. Dzwigol H. Methodological and Empirical Platform of Triangulation in Strategic Management. *Academy of Strategic Management Journal*. 2020. Vol. 19(4). P. 1-8.
6. Dźwigoł H. Interim Management as a New Approach to the Company Management. *Review of Business and Economics Studies*. 2020. Vol. 8(1). P. 20-26. <https://doi.org/10.26794/2308-944X-2020-8-1-20-26>.
7. Dźwigoł H., Dźwigoł-Barosz M. Scientific Research Methodology in Management Sciences. Financial and Credit Activity: *Problems of Theory and Practice*. 2018. Vol. 2(25). P. 424-437. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v2i25.136508>.
8. Dzwigol H., Dzwigol-Barosz M. Sustainable Development of the Company on the Basis of Expert Assessment of the Investment Strategy. *Academy of Strategic Management Journal*. 2020. Vol. 19(5). P. 1-7.
9. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). *Sustainability*. 2020. Vol. 12(21). P. 89-53. <https://doi.org/10.3390/su12218953>
10. Маргасова В. Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: монографія. Чернівці: Десна Поліграф, 2014. 416 с.
11. Безпека та конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації: монографія / О. С. Власюк, А. І. Мокій, О. І. Ілляш, В. І. Волошин, М. І. Флейчук, Т. О. Власик та ін.; за заг. ред. О. С. Власюка. Київ: НІСД, 2017. 384 с.
12. Харазішвілі Ю. М., Ляшенко В. І. Проблеми оцінки та інтегральні індекси стійкого розвитку промисловості України з позицій економічної безпеки. *Економіка України*. 2017. № 2. С. 3-24.
13. Ковчуга Л. І. Про взаємообумовленість конкуренції, інновацій та конкурентоспроможності підприємств. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 124-133.
14. Швець Н. В., Шевцова Г. З. Удосконалення методичних підходів до оцінювання конкурентоспроможності галузі. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 2 (52). С. 114-123.
15. Єлєцьких С., Свиначенко Т., Петрищева К. Методичні підходи щодо оцінювання фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності із врахуванням критерію фінансового ресурсозбереження. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 1(55). С. 94-102. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1\(55\)-94-102](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1(55)-94-102).
16. Файчук О. М., Акулович Ю. А. Нова економіка для досягнення цілей сталого розвитку в Україні. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2(37). С. 21-26. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).21-26](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).21-26).
17. Перебийніс В. І., Перебийніс Ю. В. Економічна стійкість та конкурентоспроможність агропродовольчого комплексу як фактори економічної безпеки. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 2(56). С. 22-29. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2\(56\)-22-29](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2(56)-22-29).
18. Шпанковська Н. Г., Гордяньська Л. В. Особливості організації й функціонування корпорацій в умовах глобалізації. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 2. С. 44-47. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).44-47](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).44-47).
19. Stevenson G., Crumbley D. Defining a Forensic Audit. *Journal of Digital Forensics, Security and Law*. 2009. Vol. 4. No. 1. P. 61-80.
20. Mojsoska S., Dujovski N. Recognizing of Forensic Accounting and Forensic Audit in the South-Eastern European Countries. *Journal of Eastern-European Criminal Law*. 2015. P. 21-28.
21. Enofe A. O., Omagbon P. and Ehigiator F. I. Forensic Audit and Corporate Fraud. *IARD International Journal of Economics and Business Management*. 2015. Vol. 1. No. 8. P. 55-64.
22. Huber W. et al. Forensic Accounting, Fraud Theory, and the End of the Fraud Triangle. *Journal of Theoretical Accounting Research*. 2017. Vol. 12. No. 2. P. 28-49.
23. Doan M. A., McKie D. Financial investigations: Auditing research accounts of communication in business, investor relations, and public relations (1994–2016). *Public Relations Review*. 2017. Vol. 43. Issue 2. P. 306-313.
24. Климко Т. Ю., Мельник О. О. Удосконалення роботи внутрішнього аудиту для запобігання фродів на підприємстві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 13. С. 251-254.
25. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: методичні рекомендації / С. С. Чернявський, О. Є. Користін, В. А. Некрасов та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. 164 с.
26. Соломіна Г. В. Форензик – інструмент фінансового розслідування діяльності підприємства. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. № 2. С. 144-149.
27. Пацула О. І. Форензик як інструмент забезпечення безпеки бізнесу. *Управління системою економічної безпеки: від теорії до практики* : зб. тез доповідей учасників Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Львів, 19 квітня 2019 р.). Львів : ЛьвДУВС, 2019. С. 140-143.
28. Семенець А. О. Форензик аудит як ефективний засіб антикризового управління торговельною діяльністю. *Бізнес Інформ*. 2019. № 4. С. 280-287.

29. Ковбель А. Форензик – что это и зачем? URL: <http://www.grushevskogo5.com/blog/forenzik-chto-eto-i-zachem/> (дата звернення: 11.09.2020)

30. МЭБ-групп: мониторинг экономической безопасности. URL: <http://www.mebgroup.ru/forenzik-kontrol/> (дата звернення: 11.09.2020)

31. Oyedokun G. E. Forensic Investigation and Forensic Audit Methodology in a Computerized Work Environment. URL: https://www.researchgate.net/publication/315433931_Forensic_Investigation_and_Forensic_Audit_Methodology_in_a_Computerized_Work_Environment (дата звернення: 11.09.2020).

32. Адміністративні правопорушення в Україні у 2010 році: стат. бюлетень. Київ: Державний комітет статистики України, 2011. 203 с.

33. Адміністративні правопорушення в Україні у 2011 році: стат. бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2012. 205 с.

34. Адміністративні правопорушення в Україні у 2012 році: стат. бюлетень. Київ: Державна служба статистики України, 2013. 207 с.

35. Адміністративні правопорушення в Україні у 2013 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2014. 203 с.

36. Адміністративні правопорушення в Україні у 2014 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2015. 205 с.

37. Адміністративні правопорушення в Україні у 2015 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2016. 204 с.

38. Адміністративні правопорушення в Україні у 2016 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2017. 207 с.

39. Адміністративні правопорушення в Україні у 2017 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 223 с.

40. Адміністративні правопорушення в Україні у 2018 році: стат. збірник. Київ: Державна служба статистики України, 2019. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.09.2020).

References

1. Forenzik – efektyvnyi instrument yurydychnoho suprovodu biznesu [Forensic – an effective tool for legal support of business]. *Law and business*. Available at: https://zib.com.ua/ua/136987-forenzik_efektivniy_instrument_yuridichnogo_suprovodu_bizne.html (accessed 7 September 2020) [in Ukrainian].
2. Dzwigol H. (2019). The Concept of the System Approach of the Enterprise Restructuring Process. *Virtual Economics*, vol. 2(4), pp. 46-70. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04\(3\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.04(3)).
3. Dzwigol H. (2019). Research Methods and Techniques in New Management Trends: Research Results. *Virtual Economics*, vol. 2(1), pp. 31-48. [https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01\(2\)](https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2)).
4. Dzwigol H. (2020). Innovation in Marketing Research: Quantitative and Qualitative Analysis. *Marketing and Management of Innovations*, no. 1, pp. 128-135. <http://doi.org/10.21272/mmi.2020.1-10>.
5. Dzwigol H. (2020). Methodological and Empirical Platform of Triangulation in Strategic Management. *Academy of Strategic Management Journal*, vol. 19(4), pp. 1-8.
6. Dzwigol H. (2020). Interim Management as a New Approach to the Company Management. *Review of Business and Economics Studies*, vol. 8(1), pp. 20-26. <https://doi.org/10.26794/2308-944X-2020-8-1-20-26>.
7. Dzwigol, H., Dzwigol -Barosz, M. (2018). Scientific Research Methodology in Management Sciences. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 2(25), pp. 424-437. <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v2i25.136508>.
8. Dzwigol H., Dzwigol-Barosz, M. (2020). Sustainable Development of the Company on the Basis of Expert Assessment of the Investment Strategy. *Academy of Strategic Management Journal*, vol. 19(5), pp. 1-7.
9. Kharazishvili Y., Kwilinski A., Grishnova O., Dzwigol H. (2020). Social Safety of Society for Developing Countries to Meet Sustainable Development Standards: Indicators, Level, Strategic Benchmarks (with Calculations Based on the Case Study of Ukraine). *Sustainability*, vol. 12(21), pp. 89-53. <https://doi.org/10.3390/su12218953>.
10. Marhasova V. H. (2014). Systema zabezpechennia stiikosti natsionalnoi ekonomiky ta yii bezpeky: teoriia, metodolohiia, praktyka upravlinnia [The system of ensuring the stability of the national economy and its security: theory, methodology, management practice]. Chernihiv, Desna Polygraph [in Ukrainian].
11. Vlasiuk O. S., Mokii A. I., Iliash O. I. et al. (2017). Bezpeka ta konkurentospromozhnist ekonomiky Ukrainy v umovakh hlobalizatsii [Security and competitiveness of Ukraine's economy in the context of globalization]. Kyiv, NISR [in Ukrainian].
12. Kharazishvili Yu. M., Liashenko V. I. (2017). Problemy otsinky ta intehralni indeksy stiikoho rozvytku promyslovosti Ukrainy z pozytsii ekonomichnoi bezpeky [Problems of assessment and integrated indices of sustainable development of Ukrainian industry from the standpoint of economic security]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, pp. 3-24 [in Ukrainian].
13. Kovchuha L. I. (2018). Pro vzaiemoobumovlenist konkurentsii, innovatsii ta konkurentospromozhnosti pidprijemstv [On the interdependence of competition, innovation and competitiveness of enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of Donbass*, 2 (52), pp. 124-133 [in Ukrainian].
14. Shvets N. V., Shevtsova H. Z. (2018). Udoskonalennia metodychnykh pidkhodiv do otsiniuvannia konkurentospromozhnosti haluzi [Improving methodological approaches to assessing the competitiveness of the industry]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of Donbass*, 2(52), pp. 114-123 [in Ukrainian].
15. Yeletsykykh S., Svyrenenko T., Petryshcheva K. (2019). Metodychni pidkhody shchodo otsiniuvannia finansovo-ekonomichnoi bezpeky subiektiv pidprijemnytskoi diialnosti iz vrakhuvanniam kryteriiu finansovoho resursozberezhennia [Methodical approaches to assessing the financial and economic security of business entities, taking into account the criterion of financial resource conservation]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of Donbass*, 1(55), pp. 94-102. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1\(55\)-94-102](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-1(55)-94-102) [in Ukrainian].
16. Faichuk O. M., Akulovych Yu. A. (2019). Nova ekonomika dlia dosiahnennia tsilei staloho rozvytku v Ukraini [New economy to achieve the goals of sustainable development in Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2(37), pp. 21-26. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).21-26](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).21-26) [in Ukrainian].
17. Perebyinis V. I., Perebyinis Yu. V. (2019). Ekonomichna stiikist ta konkurentospromozhnist ahroprodovolchoho kompleksu yak faktory ekonomichnoi bezpeky

- [Economic stability and competitiveness of the agro-food complex as factors of economic security]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu – Economic Herald of Donbass*, 2(56), pp. 22–29. [https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2\(56\)-22-29](https://doi.org/10.12958/1817-3772-2019-2(56)-22-29) [in Ukrainian].
18. Shpankovska N. H., Horodianska L. V. (2019). Osoblyvosti orhanizatsii y funktsionuvannia korporatsii v umovakh hlobalizatsii [Features of the organization and functioning of corporations in the context of globalization]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2(37), pp. 44–47. [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2\(37\).44-47](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2019.2(37).44-47) [in Ukrainian].
19. Stevenson G., Crumbley D. (2009). Defining a Forensic Audit. *Journal of Digital Forensics, Security and Law*, vol. 4, no. 1, pp. 61–80.
20. Mojsoska, S., Dujovski, N. (2015). Recognizing of Forensic Accounting and Forensic Audit in the South-Eastern European Countries. *Journal of Eastern-European Criminal Law*, pp. 21–28.
21. Enofe A. O., Omagbon P. Ehigiator F. I. (2015). Forensic Audit and Corporate Fraud. *IARD International Journal of Economics and Business Management*, vol. 1, no. 8, pp. 55–64.
22. Huber W. et al. (2017). Forensic Accounting, Fraud Theory, and the End of the Fraud Triangle. *Journal of Theoretical Accounting Research*, vol. 12, no. 2, pp. 28–49.
23. Doan M. A., McKie D. (2017). Financial investigations: Auditing research accounts of communication in business, investor relations, and public relations (1994–2016). *Public Relations Review*, vol. 43, issue 2, pp. 306–313.
24. Klymko T. Yu., Melnyk O. O. (2015). Udoskonalennia roboty vnutrishnoho audytu dlia zapobihannia frodiv na pidprijemstvi [Improving the work of internal audit to prevent fraud at the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser.: Ekonomika i menedzhment – Scientific Bulletin of the International Humanities University. Ser.: Economics and management*, vol. 13, pp. 251–254 [in Ukrainian].
25. Cherniavskiy S. S., Korystin O. Ye., Nekrasov V. A. et al. (2017). Finansovi rozsliduvannia u sferi protydii lehalizatsii zlochynnykh dokhodiv v Ukraini [Financial investigations in the field of combating money laundering in Ukraine]. Kyiv, NAIA [in Ukrainian].
26. Solomina H. V. (2018). Forenzik – instrument finansovoho rozsliduvannia diialnosti pidprijemstva [Forensic – a tool for financial investigation of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Mukachivskoho derzhavnogo universytetu – Scientific Bulletin of Mukachevo State University*, vol. 2, pp. 144–149 [in Ukrainian].
27. Patsula O. I. (2019). Forenzik yak instrument zabezpechennia bezpeky biznesu [Forensic as a tool for business security]. *Upravlinnia systemoiu ekonomichnoi bezpeky: vid teorii do praktyky [Management of the economic security system: from theory to practice]* (Lviv, April 19, 2019). Lviv, LvSUIA, pp. 140–143 [in Ukrainian].
28. Semenets A. O. (2019). Forenzik audyt yak efektyvnyi zasib antykryzovoho upravlinnia torhovelnoiu diialnistiu [Forensic audit as an effective means of anti-crisis management of trade]. *Business Inform*, no. 4, pp. 280–287 [in Ukrainian].
29. Kovbel A. Forenzik – chto eto i zachem? [Forensic – what is it and why?] Available at: <http://www.grushevskogo5.com/blog/forenzik-chto-eto-i-zachem/> (accessed 11 September 2020) [in Russian].
30. MEB-grupp: monitoring ekonomicheskoy bezopasnosti [OIE Groups: Monitoring Economic Security]. Available at: <http://www.mebgroup.ru/forenzik-kontrol/> (accessed 11 September 2020) [in Russian].
31. Oyedokun G. E. Forensic Investigation and Forensic Audit Methodology in a Computerized Work Environment. Available at: https://www.researchgate.net/publication/315433931_Forensic_Investigation_and_Forensic_Audit_Methodology_in_a_Computerized_Work_Environment (accessed 11 September 2020).
32. State Statistics Committee of Ukraine (2011). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2010 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2010]. Kyiv, SSCU [in Ukrainian].
33. State Statistics Service of Ukraine (2012). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2011 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2011]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
34. State Statistics Service of Ukraine (2013). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2012 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2012]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
35. State Statistics Service of Ukraine (2014). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2013 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2013]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
36. State Statistics Service of Ukraine (2015). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2014 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2014]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
37. State Statistics Service of Ukraine (2016). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2015 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2015]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
38. State Statistics Service of Ukraine (2017). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2016 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2016]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
39. State Statistics Service of Ukraine (2018). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2017 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2017]. Kyiv, SSSU [in Ukrainian].
40. State Statistics Service of Ukraine (2019). Administratyvni pravoporushennia v Ukraini u 2018 rotsi [Administrative offenses in Ukraine in 2018]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 11 September 2020) [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.09.2020

Формат цитування:

Мисник К. П. Інституційні умови розвитку системи економічних розслідувань на підприємствах. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 2 (39). С. 158–165. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).158-165](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).158-165)

Mysnyk K. P. (2020). Institutional Conditions for the Development of the System of Economic Investigations at Enterprises. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 2 (39), pp. 158–165. doi: [https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2\(39\).158-165](https://doi.org/10.37405/1729-7206.2020.2(39).158-165)